

ГРОМАДЯНИН – це особа, яка належить до постійного населення певної держави, має нормативно закріплений статус, користується як у межах її території, так і поза нею правовим і судовим захистом держави. Громадянин має право бути суб'єктом економічних, соціальних та політичних відносин. Це особа, що користується правами, наданими державою, та виконує обов'язки, покладені на неї. Вона несе законодавчо закріплену відповідальність у випадку порушення суб'єктивних прав інших осіб або невиконання власних юридичних обов'язків.

В результаті спеціальної освіти та соціалізації на вікових етапах громадянин набуває:

1) громадянські знання: а) *філософсько-культурологічні та морально-етичні* (про: загальнолюдські, європейські, національні норми й цінності; європейську громадянськість; культуру світової цивілізації та культурну спадщину українського народу); б) *політологічні* (про: типи держав, політичний устрій суспільства, механізми функціонування політичної системи та влади, політичні організації та інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему; особливості взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування та їх відповідальність перед громадянами; сутність громадянського суспільства; систему соціального забезпечення та соціального захисту; ефективні форми взаємодії з представниками владних структур та інших установ); в) *правові* (про: права людини й механізми їх захисту; норми, що визначають правочинну поведінку особи в Україні); г) *економічні* (про: фінансову, податкову і бюджетну системи держави та органи місцевого самоврядування; суть ринкових відносин; основні економічні принципи; рушійні сили економічного розвитку; економічні права); д) *соціальні* (про: соціально ефективну поведінку особистості; стратегії взаємодії та спілкування з іншими; способи залагодження конфліктних ситуацій);

2) громадянські уміння: а) *у політичній сфері суспільного життя* (орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя та визначати власну позицію; застосовувати способи та стратегії взаємодії з органами державної влади на користь собі та громадянському суспільству; використовувати засоби громадського впливу на владні структури; ініціювати громадянську активність); б) *у*

правовій сфері суспільного життя (реалізувати й послідовно обстоювати свої права; застосовувати процедури і технології захисту власних інтересів, прав і свобод; виконувати громадянські обов'язки в межах місцевої громади, держави та її політичних інститутів; використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що в межах чинного законодавства відповідають інтересам самореалізації особистості та захищають права людини і громадянина); в) *у соціальній сфері суспільного життя* (ефективно спілкуватися, застосовувати моделі поведінки, характерні для високої культури міжлюдських стосунків; долати стереотипи, войовничий націоналізм, расизм та нетерпимість, визнавати і приймати різноманітність, йти на компроміси з різними етнічними, релігійними групами заради соціального миру в державі; дослухатися, розуміти й тлумачити доводи інших людей; розглядати альтернативи дії та поведінки й піддавати їх аналізу з етичної точки зору; розробляти стратегію ухвалення рішень з урахуванням норм і цінностей громадянського суспільства в складних ситуаціях особистого та громадського життя; робити свідомий вибір, застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних і колективних рішень, враховуючи власні інтереси, інтереси та потреби інших громадян, представників певної спільноти, суспільства й держави; брати участь у самоорганізації, самоврядуванні дітей і молоді); г) *в економічній сфері суспільного життя* (реалізувати й обстоювати свої права як суб'єкта ринкових відносин, споживача і платника податків; встановлювати і розвивати партнерські економічні стосунки; орієнтуватися в умовах вільного ринку); д) *загальнопізнавальні* (критично сприймати інформацію, зокрема, щодо способів думок, філософських, релігійних, соціальних, політичних і культурних концепцій, самостійно її аналізувати й застосовувати; формулювати, висловлювати й публічно обстоювати власну позицію; вести дискусію на захист своєї точки зору).

Лит.: 1. Рибалка В.В. (2016). *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник*. Київ, Житомир; 2. *Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів*. (2014). Черкаси:

Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради.

В.М. Піддячий